

ORTAOKUL YÖNETİCİLERİNİN MÜZİK DERSİNE İLİŞKİN TUTUMLARI

Serdar ÖZDOĞAN (*)
Bilal DİZDAR (**)

Öz

Bu araştırmanın amacı, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaokullarda görev yapan yöneticilerin müzik dersine ilişkin tutumlarını inceleyerek müzik derslerine okuldaki müzik etkinliklerine ve müzik öğretimine ne ölçüde önem ve katkı sağlayabildiklerini tespit etmek ve çözüm önerileri getirmektir. Araştırmanın evrenini, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Ortaokullarda görev yapan yöneticiler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini Türkiye'nin 7 coğrafi bölgesinde basit tesadüfî örnekleme (simple random sampling) yöntemi ile seçilen 24 il içerisinde ve yine aynı yöntemle belirlenen 85 ortaokulda görev yapan 221 okul idarecisi oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri, araştırmacı tarafından geliştirilen "Müzik dersine ilişkin tutum ölçeği" ile toplanmıştır. Nicel verilerin istatistiksel çözümlemelerinde SPSS 17.0 paket programından yararlanılmıştır. Nicel veriler Faktör Analizi, Cronbach Alpha Güvenirlik Formülü, KMO (Kaiser, Mayer Olkin) , BTS (Barlett's Testi), Mann-Whitney U Testi, Kruskal Wallis Testi ile çözümlenmiştir. İstatistik sonuçlar 0.05 anlamlılık düzeyinde yorumlanmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda, ortaokul yöneticilerinin Müzik dersine ilişkin tutumlarında herhangi bir değişim gözlenmemiştir. Bu çerçevede, müzik derslerinin işlevselliğinin artırılması ve idareciler tarafından daha fazla desteklenmesine yönelik öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ortaokul, Müzik Dersi, Müzik Eğitimi, Ortaokul Yöneticileri, Tutum.

---

*) Öğr. Gör. Giresun Üniversitesi Devlet Konservatuarı Geleneksel Türk Müziği Bölümü
(e-posta: serdar.ozdogan@giresun.edu.tr), ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4768-1504>

**) Öğr. Gör., Üniversitesi Devlet Konservatuarı Geleneksel Türk Müziği Bölümü
(e-posta: bilaldizdar@yandex.com), ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1074-6669>

Attitudes of Secondary School Managers Towards the Music Course

Abstract

The aim of this study is to identify how much importance and contribution are provided for the music activities and teaching music in schools by analyzing the attitudes of secondary school managers working for the Ministry of Education towards music classes and to offer referable solutions. The scope of the research is identified as being secondary school managers in Ministry of Education in 2013 – 2014 Education and Teaching Period. The sample group of the research consists of 221 school managers working in 85 secondary schools chosen with the method of simple random sampling from 24 different provinces in different 7 regions of Turkey. The research data was collected by “music classes attitude scale” which was developed by the researcher. To analyze the quantitative data, SPSS 17.0 was used. The data was analyzed by Factor Analysis, Cronbach Alpha reliability formula, KMO (Kaiser Mayer Olkin), BTS (Barlett's Test), Mann-Whitney U Test, and Kruskal Wallis Test. The statistical results were evaluated at 0.05 significance level. In the light of obtained information, no change was observed in the attitudes of secondary school managers towards music classes. In this context, suggestions have been made with regard to the increase in functions of music classes and the creation of more support of managers.

Keywords: *Secondary School, Music Classes, Music Education, Secondary School Managers, Attitude.*

Giriş

Günümüz eğitim sistemi öğrenci başarısını sanat eğitimi dışındaki diğer disiplinlerle sınırlı tutan bir anlayış içerisindedir. Bu yaklaşım bireyin kişisel gelişimine önemli katkısı olduğu bilinen müzik eğitiminin geri planda kalmasına neden olmakla birlikte okul yöneticilerinin, velilerin ve öğrencilerin gözünde diğer derslere oranla önemsiz görülmekte ve ilgi duyulmamaktadır. Baysal’ında ifade ettiği gibi “Hâlbuki bilim ve teknoloji, felsefe ile ve sanatla bütünleştiği oranda toplumun ilerlemesini sağlayabilir” (Baysal, 1994: 9).

Sanatın sadece yetenekli insanlar için olması gerektiği şeklinde yanlış bir düşüncenin hâkim olduğunu vurgulayan Buyurgan ise; “Sanat eğitiminin herkes için gerekli bir kişilik eğitimi olduğunu öne sürmektedir” (Buyurgan, 2001: 11).

“Müzik eğitimi sadece şarkı söylemek, çalgı çalmak veya bu alandaki kuramsal bilgilerin bir bölümünün öğretilmesiyle sınırlı tutulamaz. Bu eğitimin bireye kültürel ve sosyal boyutları yanında, müzikte hedeflenen davranış değişikliklerini kazandırması da büyük önem taşımaktadır” (Çevik, 1989: 83).

Ortaöğretim çağının genelde bireylerin ergenlik dönemine denk geldiğini ifade eden Uçan; “Bu dönemde gençlerin değer verilen ve sevilip beğenilen biri olmak isterler. Bunun için dışı dönük eğilimlere sahip, coşan, çeşitli etkinliklerde bulunan, bulunduğu etkinliklerde başarılı olup kendini göstermek isteyen, içinde bulunduğu grubun istediği

şekilde davranmaya çalışan özengen bir kişilik özelliği gösterirler. Bu özelliklerin oluşup gelişmesinde müzik eğitiminin tüm boyutlarıyla çok önemli bir yeri vardır (Uçan, 1990: 17).

Konuyla ilgili literatür çalışmalarında;

Ay (2008), “Müzik öğretmenleri bilinçli mi ?” başlıklı yapmış olduğu araştırmada, okul idarecilerinin müzik derslerini önemsiz görmelerinden dolayı okullarda müzik derslikleri oluşturmadıkları, müzik öğretmenlerinin kendilerini geliştirebilecek ortamları bulamamaları ve öğrencilerin herhangi bir çalgı aletini tanımadan okuldan mezun olduklarını saptamıştır.

Akbulut (1992), “Ortaokul ve Lise Okul Yöneticilerinin ve Öğretmenlerinin Genel Müzik Eğitime Bakış Açıları” başlıklı yüksek lisans tezinde; ortaokul, genel lise, meslekî ve teknik liselerde görev yapan yöneticilerin ve öğretmenlerin çok büyük bir bölümünün, genel müzik eğitiminin, bütün okulların programlarında yer alması ve tüm öğrenciler için zorunlu olması gerektiğini ve böyle bir eğitimin öğrenciler için çeşitli yönlerden çok yararlı sonuçlar doğuracağı görüşünde birleştikleri görülmüştür.

Deniz (1997), “ İlköğretim Okulu Müdürlerinin Eğitim-Öğretim ve Yönetime İlişkin Yeterliklerinin Sınıf ve Branş Öğretmenleri Tarafından Değerlendirilmesi” konulu araştırmasında, ilköğretim idarecilerinin eğitim- öğretim alanında etkisiz, idari alanda daha etkin olduklarını saptamıştır.

Arslan ve Baytekin (2004), “İlköğretim Okulu Müdürleri için Okul Liderliği Standartlarının Araştırılması” konulu araştırmasında okul müdürleri, kendilerini eğitim lideri olarak yeterli görürken öğretmenlerin okul müdürlerini eğitim liderliğinde yetersiz gördüklerini saptamıştır.

Müzik eğitiminde okul yönetimi ile ilgili pek çok sorun olduğu bilinmesine rağmen, okul yönetiminin müzik dersine bakış açısıyla ilgili araştırmalar yetersiz kalmaktadır. Hayata çok yönlü bakabilen, yaratıcı, olumlu bir benlik algısına sahip ve kendini iyi ifade edebilen bireyler kazandırabilmek için özellikle okul idarecilerinin müzik dersine yönelik bakış açıları önemli görülmektedir. Bu nedenle ortaokullarda görev yapan yöneticilerin günümüz eğitim sistemi içerisinde önemli bir yere sahip olan müzik eğitimine yönelik tutumlarının ne düzeyde olduğu probleminden yola çıkılarak bu konunun araştırılmasına gerek duyulmuştur.

Alt Problemler

- Ortaokul yöneticilerinin müzik dersine ilişkin tutumları cinsiyetlerine göre farklılık göstermekte midir?
- Ortaokul yöneticilerinin müzik dersine ilişkin tutumları idari görevine göre farklılık göstermekte midir?
- Ortaokul yöneticilerinin müzik dersine ilişkin tutumları yaş guruplarına göre farklılık göstermekte midir?

- Ortaokul yöneticilerinin müzik dersine ilişkin tutumları hizmet sürelerine göre farklılık göstermekte midir?

Amaç ve Önem

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaokullarda görev yapan yöneticilerin, müzik dersine ilişkin tutumlarının ne düzeyde olduğunun, çeşitli değişkenlere bağlı olarak incelenerek belirlenmesi, bu araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Gelişmiş birçok ülkede müzik eğitimi ilk olarak anaokullarında verilmektedir. Ayrıca bu ülkelerin eğitim kurumlarında görev yapan okul yöneticilerinin müzik derslerine büyük önem verdikleri bilinmektedir. Bu araştırma, ülkemizdeki ortaokul yöneticilerinin, müzik dersine ilişkin tutumlarının belirlenmesi açısından önem taşımaktadır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Türkiye'nin 7 coğrafi bölgesinde 24 ilde bulunan 85 ortaokulda 2013-2014 eğitim ve öğretim yılında görev yapan okul idarecileri oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise, Türkiye'nin 7 coğrafi bölgesinde basit tesadüfi örnekleme (simple random sampling) yöntemi ile seçilen 24 il (Adıyaman, Afyonkarahisar, Ankara, Antalya, Artvin, Bitlis, Bursa, Edirne, Erzurum, Giresun, Gaziantep, Hakkari, Hatay, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Konya, Muğla, Samsun, Sivas, Tekirdağ, Trabzon, Zonguldak, Iğdır) içerisinde ve yine aynı yöntemle belirlenen 85 ortaokulda görev yapan 221 okul idarecisi oluşturmaktadır.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Okul Yöneticilerinin Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılımları

	Sayı(N)	Yüzde(%)
Cinsiyet		
Bayan	58	26,2
Erkek	163	73,8
İdari Görev		
Müdür	60	27,1
Müdür Baş. Yrd.	29	13,1
Müdür Yrd.	132	59,7
Yaş		
25 - 35	62	43,4
36 - 45	92	36,2
46 ve Üzeri	67	20,4

Hizmet Süresi		
4 – 15 Yıl	96	43,4
16 – 25 Yıl	80	36,2
26 Yıl ve Üzeri	45	20,4
Branş		
Sınıf Öğretmeni	57	25,8
Türkçe	22	10,0
Sosyal Bilgisi	21	9,5
Matematik	18	8,1
Fen Bilgisi	15	6,8
Felsefe	13	5,9
Yabancı Dil	12	5,4
Din Kült. ve Ahl. Bil.	11	5,0
Beden Eğitimi	10	4,5
Tarih	8	3,6
Coğrafya	7	3,2
Kimya	6	2,7
Resim – Görsel San.	5	2,3
Bilgisayar	5	2,3
Müzik	4	1,8
Fizik	4	1,8
Biyoloji	3	1,4
Toplam	221	100,0

Tablo 1'e göre, araştırmaya katılan 221 idarecinin %73,8'i erkek, %26,2'si kadınlardan oluşmaktadır. Yönetici kadrolarında erkeklerin çokluğu göze çarpmaktadır. Araştırmaya katılan idarecilerin %27,1'i müdür, %13,1'i müdür başyardımcısı ve %59,7'si müdür yardımcısıdır. 36 – 45 yaşları arasındaki yöneticilerin diğer yaş gruplarına göre fazla olduğu gözlenmektedir. Görevlerindeki hizmet sürelerine bakıldığında, 20,4'lük oranla en düşük yüzdeyi 26 ve üzeri yıldır yöneticiler oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan yöneticilerin branşlarına bakıldığında ise %25,8 oran ile en çok sınıf öğretmeni yönetici bulunurken, bunu branşları Türkçe, Sosyal Bilgisi ve Matematik olan yöneticilerin takip ettiği görülmektedir.

Verilerin Toplanması

Araştırmada 15 maddeden oluşan tutum ölçeği, 2013-2014 eğitim-öğretim yılı içerisinde örneklem gurubunda bulunan 85 ortaokulda toplam 221 Ortaokul yöneticisine araştırmacı tarafından uygulanmıştır.

Veri Toplamada Kullanılan Araçlar

Araştırmada veri toplama aracı olarak “Ortaokul Yöneticilerinin Müzik Dersine İlişkin Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma, Türkiye’nin 7 coğrafi bölgesinde basit tesadüfi örnekleme (simple random sampling) yöntemi ile seçilen 24 il içerisinde MEB’e bağlı 85 Ortaokulda görev yapan okul yöneticilerinin, müzik dersine yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla yürütülmüştür.

Ortaokul yöneticilerinin müzik dersine ilişkin tutumlarını belirlemek üzere araştırmacı tarafından geliştirilen 15 maddelik bir tutum ölçeği kullanılmıştır. Hazırlanan tutum maddeleri, olgusal durumları ortaya koymanın ötesinde arzu edilen veya edilmeyen durumları ifade edebilecek nitelikte hazırlanarak, bireyin hazırlanan her bir ifadeye ne ölçüde katılıp katılmadığı belirlemek amacıyla şu şekilde yapılmıştır; “kesinlikle katılıyorum: 5 puan”, “katılıyorum: 4 puan”, “kararsızım: 3 puan”, “katılmıyorum: 2 puan”, “kesinlikle katılmıyorum: 1 puan” (Başaran, 2008: 12).

Ölçekte yer alan olumsuz cümlelerin derecelendirilmesinde ters yönde yeniden kodlama (recode) yapılarak “kesinlikle katılıyorum: 1 puan”, “katılıyorum: 2 puan”, “kararsızım: 3 puan”, “katılmıyorum: 4 puan”, “kesinlikle katılmıyorum: 5 puan” şeklinde derecelendirilmiştir. Araştırmanın verilerine, parametrik ya da parametrik olmayan istatistiksel testlerden hangilerinin uygulanacağına karar vermek için verilerin dağılımının normal olup olmadığına bakılmıştır. Veriler normal dağılım göstermiyorsa ve dönüşüm (transformasyon) ile normalleştirilemiyorsa bu durumda parametrik olmayan testlerden uygun olan test seçilerek kullanılır. Bağımsız değişkeninin ikili (binary) olduğu durumda normal dağılıma sahipse parametrik testlerde t testi, normal dağılıma sahip değilse parametrik olmayan testlerden Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Bağımsız değişkenimizin üç ve daha fazla değişkene sahip olduğu durumda verilerden normal dağılıma sahip olanlara tek yönlü ANOVA, normal dağılıma sahip olmayan veri setine ise parametrik olmayan istatistiksel testlerden Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır (Büyüköztürk, 2010). Değişkenlerin her biri için normalliklere bakılmış olup, normal dağılıma sahip olmadıkları belirlenmiştir. Bu durumda analizlerde Non parametrik test yöntemleri uygulanmıştır.

Uzman görüşüne dayalı olarak oluşturulan maddeler, Giresun il ve ilçelerinde bulunan ilk ve ortaöğretim okullarında görev yapan 111 idareciden oluşan çalışma grubuna uygulanmıştır.

Veri seti başlangıçta 22 madde olarak belirlenmiştir. Yapılan güvenilirlik analizi ve faktör analizi sonunda veri eleme süreci işletilmiştir. Bu süreçte ilk olarak toplam madde korelasyonları negatif ve 0.25’in altında olan maddeler aşamalı olarak çıkarılmıştır. Sonrasında maddeler arasında korelasyonu düşük ve anti imaj korelasyon tablosunda köşegen elemanları 0,50’den küçük maddeler aşamalı olarak çıkarılmıştır. Son olarak döndürülmüş (Varimax) faktör matrisi tablosuna bakılarak faktör yapısını bozan maddeler teker teker çıkarılarak tekrardan tabloya bakılmıştır, tabloda faktör yapısı oturana kadar faktörlerin anlamlılık derecesini kaybettirmeden eleme süreci devam ettirilmiştir. Son olarak 4 faktör ve 15 madde kalmıştır.

Araştırmadan elde edilen verilerin istatistiksel analizinde SPSS 17.0 paket programı kullanılmış ve yapılan analizler sonucunda “Ortaokul Yöneticilerinin Müzik Dersine İlişkin Tutum Ölçeği” 15 maddeden oluşacak şekilde son halini almıştır.

Geliştirilen Tutum Ölçeğine Ait Analizler

Okul yöneticilerinin müzik dersi ile ilgili tutumlarının ölçüldüğü sorulara verdikleri cevaplar 4 faktör altında toplanmıştır Müzik Eğitime İlgisi, Müzik Eğitiminde Kalite, Müzik Eğitiminde İdare Etkinliği, Müzik Eğitiminin Psikolojik Etkileri altında toplanan maddelerin frekans ve yüzde değerleri aşağıdaki tablolarda gösterilmektedir.

Tablo 2. Yöneticilerin Müzik Eğitime İlgisi Faktöründeki Maddelere İlişkin Verdikleri Cevaplara Ait Frekans ve Yüzde Dağılımı

Müzik Eğitime İlgisi ile İlgili Maddeler		Kesinlikle	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle	Toplam
		Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Katılıyorum	
Bireylere her yaşta müzik ve çalgı eğitimi olanakları sağlanmalı.	Sıklık	0	4	9	75	133	221
	%	0,0	1,8	4,1	33,9	60,2	100,0
Çocukların müzik ilgisinin desteklenmesi gerektiğine inanıyorum.	Sıklık	1	0	5	56	159	221
	%	0,5	0,0	2,3	25,3	71,9	100,0
Tatil günlerinde okullarda öğrencilere müzik ve çalgı kursları verilebilir.	Sıklık	5	7	9	108	92	221
	%	2,3	3,2	4,1	48,9	41,6	100,0
Öğrenci müzik grupları etkinliklerinin, okulun vizyonuna katkı sağladığını düşünüyorum.	Sıklık	1	5	9	79	127	221
	%	0,5	2,3	4,1	35,7	57,5	100,0
Aritmetik Ortalama	%	2,6		3,65	93,75		221

Tablo 2 incelendiğinde, yöneticilerin en çok %71,9'luk oranla “Çocukların müzik ilgisinin desteklenmesi gerektiğine inanıyorum.” İfadesine kesinlikle katıldıkları görülmektedir. Yöneticilerin en az %57,5'lik oranla “Öğrenci müzik grupları etkinliklerinin, okulun vizyonuna katkı sağladığını düşünüyorum.” İfadesine kesinlikle katıldıkları görülmektedir. Tablo 2’deki ölçek maddelerine verilen cevapların aritmetik ortalaması alındığında 221 yöneticinin %93,75’inin olumlu, %3,65’nin kararsız, %2,6’sının ise olumsuz tutuma sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Yöneticilerin Müzik Eğitiminde Kalite Faktöründeki Maddelelere İlişkin Verdikleri Cevaplara Ait Frekans ve Yüzde Değerleri

Müzik Eğitiminde Kalite İle İlgili Maddeler		Kesinlikle	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle	Toplam
		Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Katılıyorum	
Müzik eğitiminin, toplumların çağdaşlık düzeyinin belirlerlenmesinde önemli rolü vardır.	Sıklık	2	6	9	85	119	221
	Yüzde	0,9	2,7	4,1	38,5	53,8	100,0
Ortaöğretim yıllarında, iyi bir müzik eğitimine önem verilmelidir.	Sıklık	1	4	13	75	128	221
	Yüzde	0,5	1,8	5,9	33,9	57,9	100,0
Müzik derslerinin, eğitim ve öğretimde kaliteyi artırdığını düşünüyorum.	Sıklık	1	8	27	92	93	221
	Yüzde	0,5	3,6	12,2	41,6	42,1	100,0
Müzik dersinin haftalık ders programındaki saati, dersin verimini etkiler.	Sıklık	7	24	30	97	63	221
	Yüzde	3,2	10,9	13,6	43,9	28,5	100,0
Aritmetik Ortalama	Yüzde	6		8,95	85,05		221

Tablo 3 incelendiğinde, yöneticilerin en çok %57,9'luk oranla "Ortaöğretim yıllarında, iyi bir müzik eğitimine önem verilmelidir." İfadesine kesinlikle katıldıkları görülmektedir. Yöneticilerin en az %28,5'lik oranla "Müzik dersinin haftalık ders programındaki saati, dersin verimini etkiler." İfadesine kesinlikle katıldıkları görülmektedir.

Tablo 3' teki ölçek maddelerine verilen cevapların aritmetik ortalaması alındığında 221 yöneticinin %85,05' inin olumlu, %8,95' inin kararsız, %6' sının ise olumsuz tutuma sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Yöneticilerin Müzik Eğitiminde İdare Etkinliği Faktöründeki Maddelere İlişkin Verdikleri Cevaplara Ait Frekans ve Yüzde Değerleri

Müzik Eğitimindeki İdare Etkinliği İle İlgili Maddeler		Kesinlikle	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle	Toplam
		Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Katılıyorum	
Müzik dersi, öğrencinin cesaret ve özgüven kazanmasında önemli bir etkidir.	Sıklık	4	6	8	72	131	221
	Yüzde	1,8	2,7	3,6	32,6	59,3	100,0
Öğrencinin okula uyumunda, müzik ders etkinlikleri önem taşımaktadır.	Sıklık	2	8	27	101	83	221
	Yüzde	0,9	3,6	12,2	45,7	37,6	100,0
Müzik dersi materyallerinin temini, okul yönetiminin öncelikleri arasında olmalıdır.	Sıklık	7	22	28	106	58	221
	Yüzde	3,2	10,0	12,7	48,0	26,2	100,0
Müzik etkinliklerinde görev alan öğretmenler, okul idaresi tarafından desteklenmelidir.	Sıklık	1	7	5	121	87	221
	Yüzde	0,5	3,2	2,3	54,8	39,4	100,0
Aritmetik Ortalama	Yüzde	6,4		7,7	85,9		221

Tablo 4 incelendiğinde, yöneticilerin en çok %59,3'lük oranla “Müzik dersi, öğrencinin cesaret ve özgüven kazanmasında önemli bir etkidir.” İfadesine kesinlikle katıldıkları görülmektedir. Yöneticilerin en az %26,2'lik oranla “Müzik dersi materyallerinin temini, okul yönetiminin öncelikleri arasında olmalıdır.” İfadesine kesinlikle katıldıkları görülmektedir. Tablo 4' teki ölçek maddelerine verilen cevapların aritmetik ortalaması alındığında 221 yöneticinin %85,9' unun olumlu, %7,7' sinin kararsız, %6,4' ünün ise olumsuz tutuma sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Yöneticilerin Müzik Eğitiminin Psikolojik Etkileri Faktöründeki Maddelere İlişkin Verdikleri Cevaplara Ait Frekans ve Yüzde Değerleri

Müzik Eğitiminin Psikolojik Etkileri İle İlgili Maddeler		Kesinlikle	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle	Toplam
		Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Katılıyorum	
Ortaokulda müzik eğitimi öğrencinin diğer derslere olan ilgisini azaltabilir.	Sıklık	78	97	22	20	4	221
	Yüzde	35,3	43,9	10,0	9,0	1,8	100,0
Ortaöğretimde müzik dersinin, öğrencinin psikolojik gelişimine katkısı yoktur.	Sıklık	116	82	9	9	5	221
	Yüzde	52,5	37,1	4,1	4,1	2,3	100,0
Müzik etkinliklerinde görev alan öğrenciler, sınav merkezli bir sistemde derslerine yeterince odaklanamaz.	Sıklık	68	76	23	42	12	221
	Yüzde	30,8	34,4	10,4	19,0	5,4	100,0
Aritmetik Ortalama	Yüzde	78		8,1	13,8		221

Tablo 5 incelendiğinde, yöneticilerin en çok %52,5’lik oranla “Ortaöğretimde müzik dersinin, öğrencinin psikolojik gelişimine katkısı yoktur.” İfadesine kesinlikle katılmadıkları görülmektedir. Yöneticilerin en az %30,8’lik oranla “Müzik etkinliklerinde görev alan öğrenciler, sınav merkezli bir sistemde derslerine yeterince odaklanamaz.” İfadesine kesinlikle katılmadıkları görülmektedir. Tablo 5’teki ölçek maddelerine verilen cevapların aritmetik ortalaması alındığında 221 yöneticinin %78’inin olumsuz, %8,1’inin kararsız, %13,8’inin ise olumlu tutuma sahip olduğu görülmektedir.

Güvenirlilik Analizi

Ölçeğin güvenirlilik analizi için SPSS 17.0 paket programı ile ölçekte kullanılan maddelerin tamamına ve faktörler bazında güvenirlilik analizi yöntemlerinden olan Cronbach’s Alpha yöntemi uygulanmıştır. Bu yöntem ölçekte yer alan soruların homojen bir yapı gösteren bir bütünü ifade edip etmediği araştırılır. Ölçekte yer alan soruların varyanslarının genel varyansa oranı ile bulunur. 0 ile 1 arasında değer alır. 0,60-0,80 arası düşük güvenirlilik, 0,80-1,00 arası yüksek güvenirliliktir. Ölçekte yer alan 15 maddenin tamamına ve alt boyutlara Cronbach’s Alpha yöntemi uygulandığında Tablo 7’deki sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir.

Tablo 6. Bağımsız Değişkenler İçin Güvenirlik Analizi Güvenirlik İstatistiği

	Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
Tüm Maddeler	,846	15
İlgi	,735	4
Kalite	,661	4
İdare Etkinliği	,711	4
Psikolojik Etkiler	,687	3

Tablo 6'ya bakıldığında toplam güvenirlik katsayısının 0,846 olduğu görülmektedir. Bu katsayı ölçeğin oldukça yüksek güvenirlikte olduğunu göstermektedir. Alt faktörlere baktığımızda ise her biri için oldukça güvenilir sonuçlar elde edilmiştir.

Korelasyon Analizi

İki değişken arasındaki doğrusal ilişkiyi ve varsa bu ilişkinin şiddetini ve yönünü ölçmek amacıyla kullanılan bir istatistiksel yöntemdir. Korelasyon analizi sonucunda, doğrusal ilişki olup olmadığı, ve varsa bu ilişkinin derecesi ve yönü korelasyon katsayısı ile hesaplanır. Bu katsayı -1 ile +1 arasında değişir (Baş, 2008:156). 0-1 arasında pozitif ilişki, 0'dan küçük değerlerde negatif ilişki vardır. 0,50 değerinin üzerindeki korelasyonlara da güçlü bir ilişki olduğu söylenebilir. Aşağıdaki tabloda faktörler arasındaki korelasyon katsayıları görülmektedir.

Tablo 7. Değişkenlerin Arasındaki İlişki (Korelasyon)

	İlgi	Kalite	İdare Etkinliği	Psikolojik Etkiler
İlgi	1	,508**	,544**	,366**
Kalite		1	,611**	,344**
İdare Etkinliği			1	,340**
Psikolojik Etkiler				1

Tablo 7 incelendiğinde İlgi, Kalite, İdare etkinliği, Psikolojik etkileri alt faktörlerinin kendi aralarında ikili olarak büyük oranda pozitif doğrusal bir ilişki içerisinde oldukları görülmektedir. Tablodaki bütün korelasyon katsayıları %1 hata payı ile anlamlıdır. Yani katsayılar %99 güvenirlikle hesaplanmıştır.

Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada toplanan nicel verilerin istatistiksel çözümlenmesinde SPSS 17.paket program kullanılmıştır. Örneklemi oluşturan idarecilerinin *Ortaokul Yöneticilerinin Müzik Dersine İlişkin Tutum Ölçeği*' ile toplanan görüşlerinden elde edilen toplam puanların bazı değişkenlerle ilişkileri incelenmiş, normal dağılım özelliği gösteren guruplar için parametrik analiz tekniği kullanılmıştır.

Ortaokul Yöneticilerinin Müzik Dersine İlişkin Tutum Ölçeği' nin geliştirilmesinde yapı geçerliliği kapsamında faktör analizi, güvenilirliğin belirlenmesinde ise Cronbach Alpha güvenirlik formülünden yararlanılmıştır.

Örneklem gurubunu oluşturan Ortaokul idarecilerinin tutum ölçeğinden aldıkları toplam puan ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığına yönelik olarak Mann-Whitney U Testi analizi kullanılmıştır.

Örneklem gurubunu oluşturan Ortaokul idarecilerinin tutum ölçeğinden aldıkları toplam puan ile yaş, idari görevleri ve hizmet süreleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığına yönelik olarak Kruskal Wallis Testi analizi kullanılmıştır.

Bulgular

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

“Ortaokul yöneticilerinin Müzik dersine ilişkin tutumları cinsiyetlerine göre farklılık göstermekte midir?” sorusuna ait bulgular Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Ortaokul Yöneticilerinin Cinsiyetleri ile Müzik Eğitimindeki Tutum Faktörleri Arasındaki İlişkisi ve Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Faktörler	Cinsiyet	Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Mann-Whitney U	z	P
İlgi	Bayan	58	18,03	1,716	4666,50	-,148	,883
	Erkek	163	17,88	2,247			
Kalite	Bayan	58	17,13	2,380	4416,00	-,751	,452
	Erkek	163	16,86	2,428			
İdare Etkinliği	Bayan	58	16,72	2,553	4725,00	-,005	,996
	Erkek	163	16,74	2,513			
Psikolojik Etkiler	Bayan	58	12,12	2,485	4591,00	-,329	,742
	Erkek	163	11,97	2,496			

Bağımsız Mann-Whitney U Testi Sonuçlarına göre:

Müzik eğitimine ilgi, müzik eğitiminde kalite, Müzik eğitiminde idare etkinliği ve Müzik eğitimindeki psikolojik etkiler değişkenleri için p değeri>,05 olduğundan %95

güvenilirlikle istatistiksel olarak kadın ve erkek idareciler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yani ilgi, kalite, idare etkinliği ve psikolojik etkiler idarecilerin cinsiyetine göre farklılık göstermemektedir. Kadın ve erkek idareciler benzer oranlarda sorunla karşılaşmaktadır.

İkinci Alt Problem İlişkin Bulgu ve Yorumlar

“Ortaokul yöneticilerinin Müzik dersine ilişkin tutumları idari görevine göre farklılık göstermekte midir?” sorusuna ait bulgular Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Ortaokul Yöneticilerinin İdari Görevleri ile Müzik Eğitimindeki Tutum Faktörleri Arasında İlişkisi ve Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Faktörler	İdari Görev	Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Chi-Square	Sd	p
İlgi	Müdür	60	17,98	2,197	,207	2	,902
	Müdür Baş. Yrd.	29	18,00	1,752			
	Müdür Yrd.	132	17,88	2,167			
Kalite	Müdür	60	16,38	2,429	4,947	2	,084
	Müdür Baş. Yrd.	29	17,06	2,120			
	Müdür Yrd.	132	17,15	2,442			
İdare Etkinliği	Müdür	60	16,51	2,587	,914	2	,633
	Müdür Baş. Yrd.	29	17,13	2,082			
	Müdür Yrd.	132	16,75	2,578			
Psikolojik Etkiler	Müdür	60	11,93	2,648	,898	2	,638
	Müdür Baş. Yrd.	29	11,55	2,772			
	Müdür Yrd.	132	12,15	2,352			

Kruskal Wallis Testi Sonuçlarına göre:

Müzik eğitimine ilgi, müzik eğitiminde kalite, Müzik eğitiminde idare etkinliği ve Müzik eğitimindeki psikolojik etkiler değişkenleri için p değeri $>,05$ olduğundan %95 güvenilirlikle faktörler ile idarecilerin idari görevleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. İdarecilerin idari görevlerine göre verdikleri cevaplar arasında farklılık yoktur diyebiliriz.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

“Ortaokul yöneticilerinin Müzik dersine ilişkin tutumları yaş guruplarına göre farklılık göstermekte midir?” sorusuna ait bulgular Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Ortaokul Yöneticilerinin Yaşları ile Müzik Eğitimindeki Tutum Faktörleri Arasında İlişkisi ve Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Faktörler	Yaşlar	Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Chi-Square	Sd	p
İlgi	25 – 35	62	18,06	1,772	,223	2	,895
	36 – 45	92	17,83	2,210			
	46 ve Üzeri	67	17,92	2,298			
Kalite	25 – 35	62	16,93	2,816	,848	2	,655
	36 – 45	92	17,07	2,219			
	46 ve Üzeri	67	16,74	2,285			
İdare Etkinliği	25 – 35	62	16,82	2,544	,254	2	,881
	36 – 45	92	16,75	2,600			
	46 ve Üzeri	67	16,64	2,410			
Psikolojik Etkiler	25 – 35	62	11,74	2,703	,704	2	,703
	36 – 45	92	12,09	2,537			
	46 ve Üzeri	67	12,14	2,217			

Kruskal Wallis Testi Sonuçlarına göre:

Müzik eğitimine ilgi, müzik eğitiminde kalite, Müzik eğitiminde idare etkinliği ve Müzik eğitimindeki psikolojik etkiler değişkenleri için p değeri $>,05$ olduğundan %95 güvenlilikle faktörler ile idarecilerin yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

“Ortaokul yöneticilerinin Müzik dersine ilişkin tutumları hizmet sürelerine göre farklılık göstermekte midir?” sorusuna ait bulgular Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Ortaokul Yöneticilerinin Hizmet Süreleri ile Müzik Eğitimindeki Tutum Faktörleri Arasında İlişkisi ve Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Faktörler	Hizmet Süresi	Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Chi-Square	Sd	p
İlgi	4 – 15 Yıl	96	17,87	2,037	2,175	2	,337
	16 – 25 Yıl	80	17,82	2,156			
	26 Yıl ve Üzeri	45	18,22	2,234			
Kalite	4 – 15 Yıl	96	16,88	2,667	,649	2	,723
	16 – 25 Yıl	80	17,15	1,942			
	26 Yıl ve Üzeri	45	16,66	2,611			
İdare Etkinliği	4 – 15 Yıl	96	16,79	2,529	,165	2	,921
	16 – 25 Yıl	80	16,66	2,469			
	26 Yıl ve Üzeri	45	16,75	2,629			
Psikolojik Etkiler	4 – 15 Yıl	96	11,71	2,689	1,756	2	,416
	16 – 25 Yıl	80	12,21	2,248			
	26 Yıl ve Üzeri	45	12,28	2,436			

Kruskal Wallis Testi Sonuçlarına göre:

Müzik eğitimine ilgi, müzik eğitiminde kalite, Müzik eğitiminde idare etkinliği ve Müzik eğitimindeki psikolojik etkiler değişkenleri için p değeri $>,05$ olduğundan %95 güvenlilikle faktörler ile idarecilerin hizmet süreleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. İdarecilerin Hizmet süresine göre verilen cevaplar arasında farklılık yoktur diyebiliriz.

Örnekleme oluşturan Ortaokul yöneticilerinin müzik dersine ilişkin tutumlarında, cinsiyet faktörünün Mann-Whitney U Testi sonucuna göre anlamlı bir fark oluşturmadığı tespit edilmiştir. Yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları incelendiğinde ise idari görev, yaş ve hizmet süresinin, Ortaokul İdarecilerinin müzik dersine ilişkin tutumlarında anlamlı farklılıklar oluşturmadığı tespit edilmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Araştırmaya katılan okul yöneticilerinin cinsiyetlerine göre müzik eğitimine ilgi, müzik eğitiminde kalite, Müzik eğitiminde idare etkinliği ve Müzik eğitiminde psikolojik etkiler faktörlerinin bağımsız Mann-Whitney U testi analiz sonuçlarına göre, Müzik eğitimine ilgi, müzik eğitiminde kalite, Müzik eğitiminde idare etkinliği ve Müzik eğitimindeki psikolojik etkiler değişkenleri için p değeri $>,05$ olduğundan %95 güvenlilikle istatistiksel olarak kadın ve erkek idareciler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bir başka

deyişle müzik eğitime ilgi, müzik eğitiminde kalite, müzik eğitiminde idare etkinliği ve müzik eğitiminde psikolojik etkiler yöneticilerin cinsiyetine göre farklılık göstermemektedir. Kadın ve erkek yöneticiler benzer oranlarda sorunla karşılaşmaktadır.

Araştırmaya katılan okul yöneticilerinin idari görevlerine göre müzik eğitime ilgi, müzik eğitiminde kalite, müzik eğitiminde idare etkinliği ve müzik eğitiminde psikolojik etkiler faktörlerinin Kruskal Wallis Testi analiz sonuçlarına göre, müzik eğitime ilgi, müzik eğitiminde kalite, müzik eğitiminde idare etkinliği ve müzik eğitimindeki psikolojik etkiler değişkenleri için p değeri $>0,05$ olduğundan %95 güvenilirlikle faktörler ile yöneticilerin idari görevleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yöneticilerin idari görevlerine göre verdikleri cevaplar arasında farklılık yoktur.

Araştırmaya katılan okul yöneticilerinin yaş guruplarına göre müzik eğitime ilgi, müzik eğitiminde kalite, müzik eğitiminde idare etkinliği ve müzik eğitiminde psikolojik etkiler faktörlerinin Kruskal Wallis Testi analiz sonuçlarına göre, müzik eğitime ilgi, müzik eğitiminde kalite, müzik eğitiminde idare etkinliği ve müzik eğitimindeki psikolojik etkiler değişkenleri için p değeri $>0,05$ olduğundan %95 güvenilirlikle faktörler ile yöneticilerin yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Araştırmaya katılan okul yöneticilerinin hizmet sürelerine göre müzik eğitime ilgi, müzik eğitiminde kalite, müzik eğitiminde idare etkinliği ve müzik eğitiminde psikolojik etkiler faktörlerinin Kruskal Wallis Testi analiz sonuçlarına göre, müzik eğitime ilgi, müzik eğitiminde kalite, müzik eğitiminde idare etkinliği ve müzik eğitimindeki psikolojik etkiler değişkenleri için p değeri $>0,05$ olduğundan %95 güvenilirlikle faktörler ile yöneticilerin hizmet süreleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yöneticilerin Hizmet süresine göre verilen cevaplar arasında farklılık yoktur.

221 Yöneticinin müzik eğitime ilgi, müzik eğitiminde kalite, müzik eğitiminde idare etkinliği ve müzik eğitiminin psikolojik etkileri faktörlerindeki tüm maddelere ilişkin cevaplarının toplam aritmetik ortalaması %87,8' i olumlu, % 7,1'i kararsız, %5,1'i ise olumsuz tutum sonucuna ulaşmaktadır. Bu sonuçlara göre, ortaokul yöneticilerinin müzik dersine yönelik tutumlarının büyük bir oranda olumlu olduğu görülmektedir.

GÜN(2009)' nün yapmış olduğu çalışmada, müzik öğretmenlerinin, okul müdürünün, müzik dersi için gerekli teknik araç-gereç (bilgisayar, tepegöz, projeksiyon, cd, vcd vs.) ile müzik aletlerini (org, bağlama, ritim çalgıları vs.) sağlamadığı, okul müdürünün, müzik dersini gerekli görmesi konusunda kararsız oldukları, müzik dersine ilişkin tutumunun öğrencileri ve öğrenci velilerini etkilediği görüşünde olduğu bulgular elde edilmiştir. Ayrıca müzik öğretmenlerinin, okul müdürü tarafından öğrencilere ve velilere müzik dersinin öneminin vurgulanmadığı görüşünde oldukları, okul müdürünün, eksikliklerin giderilmesinde önceliği başka derslere verdiği görüşünde oldukları bulguların araştırmamızda elde edilen bulgularla çelişmektedir.

Külah'ın (2007) yapmış olduğu çalışmada, Müzik etkinlikleri konusunda okul yöneticilerinin müzik öğretmenlerine % 70 oranında destek oldukları, Öğrencilerin daha verimli olabilmeleri için müzik derslerinin % 90 oranında 3. 4. 5. ve 6. saatlerde yapılması gerektiği sonucuna varması, araştırmamızda elde edilen bulguları destekler niteliktedir.

Deveci'nin (2010) çalışmasında elde ettiği, müzik dersinin öğrencilere kendini ifade imkânı vererek rahatlamalarını sağladığı, müzik dersinin öğrencilerin kişilik gelişimine olan katkısının diğer derslere nazaran daha fazla olduğu görüşüne, ilköğretim okulunda görev yapan yönetici ve öğretmenlerinin çoğunun katıldığına ilişkin bulgular, araştırma bulgularını destekler niteliktedir.

Öneriler

- Etkili okul yöneticisinin bir liderlik tarzı olmalıdır. Bu yüzyılın en önemli değerleri sayılacak olan katılımcılık, şeffaflık ve sürdürülebilirliğin eğitim kurumlarına adapte edilmesi bu sayede mümkündür. Çünkü okul yalnızca idareciler, eğitimciler, öğrenciler ve velilerden oluşan bir kurum değildir. Hizmetliler, güvenlik elemanı, kantin çalışanı, okula ürün sağlayanlar, tedarikçiler, okul çevresindeki esnaf ve toplum gibi pek çok farklı bileşeniyle okul, en karmaşık örgüt yapısına sahip kurumlardan birisidir.
- “Okul, müdürü kadar okuldur” sözü herkes tarafından kabul görmüş bir genel kanıdır. Okul yöneticileri en güncel yönetim becerilerine sahip olmalıdır. Etkili bir okul yöneticisinin sürekli kişisel gelişim planı olması, onu yaşam boyu öğrenen bir lider konumuna sokar. Bu sayede kendisine duyulacak güven ortamının oluşmasına, okulun eğitim ve öğretimdeki başarısına büyük katkı sağlaması öngörülmektedir.
- Okullardaki fiziksel yetersizlikler önemli bir sorundur. Ayrı bir dersliğe ve en fazla araç ve gereç ihtiyacı olan derslerden birisi de müzik dersidir. Bu olumsuzluğun ortadan kaldırılması için okul yöneticilerine büyük sorumluluk düşmektedir. Okul yöneticileri, okul aile birliği ve Milli Eğitim İl Müdürlükleri ile ortak çalışmalar yaparak, müzik dersliği ve müzik öğretmeninini ders esnasında kullanabileceği materyallerin sağlanmasında üzerine düşen görevi yerine getirebilmelidir.
- Milli Eğitim Bakanlığı “hizmet içi eğitim” programlarına “müzik dersinin önemi” konulu bir eğitim programı yerleştirilebilir bu şekilde dersin gerektiği ilgiyi ve değeri görmesi sağlanabilir.
- Okul Yöneticileri, güzel sanatlar liselerine, konservatuvarlara ve güzel sanatlar fakültelerine oryantasyon gezilerine ağırlık vermelidirler. Bu sayede müzik eğitiminin hangi ortamlarda işlendiğini ve ne kadar özenilmesi gereken bir ders olduğu gösterilebilir. Böylelikle öğrenciler müzik dersini ve öğretmenini daha ciddiye alarak, derse karşı olumlu tutum geliştirebilirler.

Kaynakça

Akbulut, E. (1992). *Ortaokul ve lise okul yöneticilerinin ve öğretmenlerinin genel müzik eğitimine bakış açıları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. GÜ. Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Arslan, H., Beytekin, O. F. (2004). *İlköğretim okulu müdürleri için okul liderliği standartlarının araştırılması*. 13. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, Malatya.
- Ay, G. (2008). *Müzik öğretmenleri bilinçli mi?*. www.musikidergisi.net/?p=475 adresinde 15 Ekim 2014 tarihinde alıntılanmıştır.
- Baş, T. (2008). *Anket nasıl hazırlanır, uygulanır, değerlendirilir*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Baysal, J., vd. (1994). *Çağdaş eğitimde sanat*, Çağdaş Yaşam Destekleme Derneği Yayınları, İstanbul: Demet Yayıncılık.
- Buyurgan, S., Buyurgan, U. (2001). *Sanat eğitimi ve öğretimi*, Ankara: Dersal Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çevik, S. (1989). *Ülkemizde müzik öğretimine genel bir bakış ortaöğretim kurumlarında müzik öğretimi ve sorunları*. Ankara: Türk Eğitim Derneği Bilim Kurulu Yayınları.
- Deniz, V. (1997). *İlköğretim okulu müdürlerinin eğitim-öğretim ve yönetime ilişkin yeterliklerinin sınıf ve branş öğretmenleri tarafından değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Deveci, Ö. (2010). *İlköğretim okulu yönetici ve öğretmenlerinin müzik dersi ve müzik öğretmenine karşı bakış açılarına yönelik inceleme*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Gün, E. (2009). *İlköğretim okulu müdürlerinden müzik dersine ilişkin yaklaşımlarının müzik öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi: Burdur ve Isparta örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Külah, İ. K. (2007). *İlköğretim ikinci kademedeki müzik dersi yaklaşımlarının analizi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tezbaşaran, A. A. (2008). *Likert tipi ölçek hazırlama kılavuzu*. Üçüncü sürüm e-Kitap.
- Uçan, A. (1990). *Ortaöğretim kurumlarında müzik öğretimi ve sorunları*. Ülkemizde Müzik Öğretimine Genel Bir Bakış, Ankara: Türk Eğitim Derneği Bilim Kurulu Yayınları.